

pisma mojoj miloj

žan kokto

15. avgust 1920.

Mila moja,

Sve više i više čitam Balzaka i stvaram svoje mišljenje. Plašio sam ga se i dobro sam nanjušio. Tumačim sebi taj uspeh kod svih i teškoće divnoga Stendala da šavlada debelu koru. Balzak je Žofr (ne Foš, čije tako bogato delo valja pročitati). On nema šta da traži u mojoj biblioteci, u mom duhu, u mom srcu. Volim izvesno »sirovo«. Ne njegovo – tu debelu žicu – tu prostačku paru – taj sirovi uobičajeni rečnik – tu sirovu istančanost koja kod nas baca ljude sa stomakom i sa »izrekama« u smešne pogreške. Reč »uzvišeno«, koju Stendal stalno upotrebljava, uvek me dirne u *Crvenom i crnom* ili u *Parmskom kartuzijanskom manastiru*. Ona pobuđuje poeziju. Kod Balzaka me uspavljuje – previše je upotrebljavana uzduži i popreko. Avaj! Balzak predstavlja francusku množinu koja mrzi poeziju. On je antipesenik u pravom smislu reči. (Kao Dega, Zola, itd.) Njegovo delo me se ne tiče. Ostavljam ga s Rodenom i njegovom snagom, Blefom u mramoru i bronzi. Razumem zašto se nikad neću dopadati i zašto je ono što volim suviše nežno, suviše skupa hrana za Divala'. Bez sumnje, nastavak Ribanprea biće manje dosadan, ali uvek će da bude Balzak – to jest, debeli lanac na stomaku – potpuno nepoznavanje laganih dubina u kojima Stendal traži svoje bisere. Odavno sam delio ljude na balzakovce i stendalovce, čak i one koji nikad ne čitaju. Francuska je sačinjena od onog što predstavlja Balzak i onog što predstavlja Stendal. To su miš i mačka. Ceo se karakter mojih balzakovskih prijatelja osvetljava – Lisjen de Ribanpre, nestvarna ličnost, zavrte je glavu našem Lisjenu² – čuveno d' – D'odeovo – sramota je, nezgodno je biti g. Sardon u loži markiza D'Espara. (Kako je taj prizor iz opere prazan, lažan, slabo osvetljen – uporedi s nekoliko redova o Žilijenu koji traži gđicu de la Mol.)

Opasnost od postojanja prevelikim, preznačajnim, jeste što vas sasvim mladi više ne vide. Nikada mladić sada ne pomisli na Balzaka – tog kolosa u vrhu novinskog stupca. Ništa ne izgleda smešnije od onih jadnih spletki između starih generala, starih taktičara novinarstva, sveta, knjižarstva, tvrđičluka – na mom suncu i pred mojim zrikavcima koji češu svoju trubu u borovima³. (Valja ponovo pročitati *La Fanfario* da bi se razumeo loš ocrd jedne Korralije, jedne Florine.) To je ono što šazima duh Balzaka u Francuskoj, koji me baca u melanholiju, u kojoj me često vidiš već nekoliko godina. Uzvišeni, novi ljudi koje Balzak suprotstavlja blistavim varljivoštim novinarstva, čisti, Artézi, itd. umesto da budu kubisti, impresionisti, Verleni, Remboi, Malarme, Pिकासoi, Manei, mi onog doba, jesu Buržei, Butru, budući akademci onog vremena.

Evo dela debelog čoveka koji ne napušta svoj pisaoći sto. Ali, ne govorimo više o tome, pisao bih četiri dana zaredom i ne bih više imao mesta da te poljubim, da ti kažem da se sunce pokazuje, opaljuje nas, suši moju kijavicu. A ti? Spavaš li dobro? Režim Kapmas⁴. Tako bih želeo da se podvrgneš lečenju.

Volim te.

Žan

Reci mi posvetu, i siže, i naslov Mardrisove knjige.

4. avgust 1923.

Mila moja,

Pišem ti brzo pre nego što prode poštar. Neviden poštar – monparnasovske elegancije: filmski

šešir i naočare od kornjačevine. Primičeš moje pismo dok čitava porodica nastoji da ubaci lopticu u rupu. Juče je Radige čitao na balkonu svoju knjigu⁵ Valantini. Slušao sam iz svoje sobe. To je izvanredno. Neuporedive veličine i čari – pomišlja se na duo iz *Don Žuana*, na kvintet iz *Cosi fan tutte*. On može da se smeje kritikama, besmrtn je. Neću da kažem isto i za sebe. Svaki dan mi donosi sumnje u moje delo. Ali, poštedujem te svoje veće morskole bolesti.

Zabavna stvar je da se Valantina: redengot od tri-koa bledoljubičaste svile, konjski šešir protiv muva, čarape od ružičastog pamuka, ruke od slonovače, crne papuče – smatrala junakinjom, kašljala, pucala od smeha – krila lice, itd. Muž, avaj! – i suviše liči na Etjena⁶. Ona smatra da liči na Žana⁷. To je čudesno. Guj i Žan prevode knjigu engleske devetogodišnje devojčice: Dejzi Ašford – koja će te usrećiti. Kupi je na engleskom: *The Young Visitors*. Veoma je slavna u Engleskoj.

Ostavljam te. Primičujem između mimoza – film-cani šešir Rio Džima i Židove naočare: to je poštar umetnika. Grlim te.

Žan

Nedelja, 6. januar 1924, Monte Karlo

Mila moja,

Ti umeš da me razumeš. Da, groza mog zla je u tome da ne može da nađe ljudski lek, ni reči da se iskaže. Izgubio sam nešto krilato, plemenito, tajanstveno. Pokidali su paučinu od devičanskih vlakana – rad što ga ni ja ni iko na svetu ne može ponovo da stvori. Između svega i mene, prošle večeri, dolazi da se postavi Remonov lik⁸, njegova teškoća da govori, njegove nebeske oči. Sati ru me suze i bol. Ali ovde spavam, i ima sušica. Krijem svoje stanje. Dobra je disciplina ne hteti kvariti svečanost.

Juče: *Lekar protiv svoje volje*⁹. Ljubak komad ras-košno prikazan. Sati ru recitativi druge su osnovne, ali jednake građe. (Izuzev orkestra.) Zamisli da za vreme odmora jedan gospodin dolazi do moje fotelje i predstavlja se, bio je to sin gđe de Lasi, uzbuđen od zahvalnosti, od oduševljenja, itd. Sati i Lasi-jevi više se ne rastaju. Orik se nada da će ovaj pozorišni poduhvat da izmeni vetar što se tiče njegovih recitativa. Po L.-u, sve bi došlo do Renalda¹⁰. »Kad pomislim, uzvikivao je on, da nam je majstor Sati, Sezan muzike (sic), učinio čast da izvoli načiniti ove recitative i da je moja majka zatražila proveru, ne znam u kojem obliku da vam izrazim svoje izvine«.

Video Luja¹¹. Video probu Košuta¹². Ovde smo u prisustvu remek-dela svežine i koreografije. Istinsko čaranje, pošto me je samo ono izvuklo iz mog košmara. U nejasnom Marijinom dekoru – ali ne mari, jer preovlađuje belo i svetlost – čak i mladost se prepušta igrama, lardijama, raskalašnim veseljima iz 1924. To je najveća otmenost, najsavršenija uzdržanost u smelosti, najčudesniji tekst u originalnosti. Zavesa se spustila između te radosti i mog jada. Ponavljam sam sebe: Remon ga neće videti – i to je sve. Volim te i grlim te.

Žan

P. S.

Imam ogroman rad na otiscima. Nemam snage da pišem Lemalu. Kaži mu to. Izvini me.

Žan

Arl-sir-Ron L'Gran otel di Nor-Pinis.
Oktobar 1928.

Mila mama,

Osećao sam se tako izgubljen u ovim olujnim temperaturama da sam hteo da jurim cestama. Ali avaj! svuda nailazim na blatna jezera i groznu vlagu koja prožima kosti do duše.

Juče, greškom na karti, prešli smo ravnice Kroa. Bilo je to Dantoevo putovanje. Žuta voda zapljuskivala je kola kao barku. Arl ostavlja utisak krasote, ali teško je videti grad stvoren za sunce i zrikave pod laganim sitnom kišom. Svi se šetaju s kišobranima. Na hotelskom trgu, prozori gledaju na Mistrarlovu statu, a ja mislim (zaboravio sam bio to) da me je Mistral mnogo voleo i posao mi »Dragi moj sine« u svojim piscima. Kakva šteta što se moj nervni sistem poremećuje. Još bih umeo da uživam u ovom začudnom životu i gradovima u koje stižem. Ali avaj! i najmanje temperaturne promene ispreturaju me i postavljaju me licem u lice s problemima na koje ljudi misle retko i slučajno. Ne optužuj me da ti pišem malo, da sam nemaran. Ne odgovaram više na pisma. Mogu da pišem samo tebi, kao da sam se levom rukom hvatao za olupinu, a da sam desnom pisao. Kada se vratim u Pariz, ići ću da

se pregledam i pitaću da li moje zdravlje zahteva nervno lečenje. ¹³ Ako zahteva, imaću hrabrosti da ga sprovedem – jer više ne mogu da nastavim ove odvratne snove. (Postoji, takođe, zla sreća. Arl nije video kišu već četiri meseca. Nailazim na prvi potop). Ne brini se. Boriću se i uspeću da pobedim bolest. Žalim se jer si ti jedina osoba pored koje mogu da se žalim. Grlim te.

Tvoj Žan

Velkam, maj 1929.

Mila mama,

Lekar me je veoma dobro lečio homeopatijom i moja strašna kijavica suši se dosta brzo bez ikakva leka. Verujem da moja smešna osetljivost čini male homeopatske doze delotvornijim od grubih lekova – aspirina – kinina, itd. Vreme sivo. Penjem se sutra u Rokbrin, što ću da udesim naročito imajući u vidu leto – jer računam da se vratim za nekoliko dana da se pozabavim knjigom. Ovog jutra (osam je sati) biću u 10° u Monte Karlu na probi *Bala*, baleta Rieti-Kirika. Avaj, unapred znam da Kiriko ni na koji način ne može da me iznenadi u poduhvatu Dajiljeva. Poznajem dozvoljene granice, itd.

Nešto mi je pričinilo veoma živo zadovoljstvo i mnogo me je uzbuđilo – Sati ru ploča (Kolumbija) *Postavljeni komadi*. Kupi je! Nači češ je na prvoj strani (ili poledini) besmislenoga Masnea. Reklo bi se da Sati uskrava, ulazi u sobu. Da sam se bio uspavao na čudima tog čoveka, ova ploča bi me probudila. U poređenju, ceo orkestar čini se kao testo, mogla ili lakrdija.

Volim te.
Žan

Zamisli, prekjuče je mladi čovek došao iz Čehoslovačke (sic) da bi video sobu br. 25 u hotelu *Velkam* (jedan od mojih crteža ptičara¹⁴ nosi ovu naznaku). ... i tamo me nalazi – dok sam ja, od tada, nastanjivao sve sobe izuzev broja 25.

●●●

(Pišući majci, Kokto je govorio o vremenu, o svojim radovima, o radostima i patnjama. Sve bez reda i vrlo iskreno. Ova neobjavljena pisma¹⁵ izručuju nam »čoveka s ogledalima« pred ogledalom bez tena.)

Pisma koja je Kokto upućivao svojoj majci Eženi, između 1917. i 1934, zasnivaju više nego »intimni dnevnik«; ona nude iscrpnost duše u njenim trenutnim i najmanje nadziranim trzajima. Iskrenost u njima daje mesto svakodnevnom i, da tako kažemo, bez reda: ljubitelji će tu da nađe, prema slučaju, ili potku onog krajnjeg nemira iz kojeg proizlazi stvaranje Koktoa, ili događaje, pobude, kontrapunkte koji a posteriori, tumače stvoreno delo; biografije time biva obilato osvetljena, koliko u pojedinstima, toliko i u njenoj potpunosti. Ali ovo je sudbina svakog otvorenog pisanja, i to ne bi bilo dovoljno da objasni gustinu one razmene čija jedina jedinica mere potiče iz patetike. Emocija, izneta sirova, koja ne pazi na svoje držanje ili posledice. Ovde valja da priznamo da se taj »čovek s ogledalima« nalazi samo pred ogledalom bez tena. Dobro bi bilo da se to najzad uvidi.

Dugujemo ljubaznosti Eduara Dermija što možemo da objavimo ova neobjavljena pisma, čiji tekst je uredio i napomenama snabdeo – Pjer Šanel.

Prevod s francuskog: Gordana Stojković

BELEŠKE

¹ Zabranjeno objavljivanje. C. Eduar Dermi.

² Lanac jeftinih restorana.

³ Lisjen Dode (1878 – 1946), drugi sin Alfonsa Dodea, prijatelj Prusta i Koktoa. U *Svršenom prošlom vremenu* Kokto pominje snobizam Lisjena Dodea koji je žalio što se njegovo ime piše bez čestice.

⁴ Kokto tada provodi svoje praznike u Pikeu, u Arkanšonskom baskenu.

⁵ Lekar koji leči gđu Kokto.

⁶ *Le bal du compte d'Orgel*, Paris, Grasset, 1924.

⁷ Valantina Igo.

⁸ Grof Etjen de Bomon (1883 – 1956).

⁹ Žan Igo, Valantinin muž.

¹⁰ *Les jeunes visiteurs* pojavile su se u prevodu Morisa Saksa, Paris, Le roseau d'or, 10. Plon, 1926. Za vreme tih praznika, 1923, u Pikeu, Fransa de Guid'Arsi i Žan Igo preveli su bili prvi put to delo da bi ga predstavili Kokto i Radigeu. Remon Radige, umro 12 decembra 1923, od trbušnog tifusa dobijenog u Pikeu.

¹¹ Za svoj francuski festival u januaru 1924, u Monte Karlu, Dajiljev je zatražio od Erika Sati ru i od Žorža Orika da prerade u recitative govorne dijaloge iz dve Gunoove komične opere, *Lekar protiv svoje volje* i *Filemon i Bauidka*. Orikov recitative odbili su Gunoovi naslednici.

¹² Renaldo An.

¹³ Muzički knjižar Jul Lalo.

¹⁴ Balet *Košure*, muzika Francis Pulanka, koreografija Bronislave Nižinske, dekor i kostimi Mari Loransen. O *Košutama* i *Nametljivcima* (balet Žorža Orika stvoren tokom istog festivala), videti: Jean Cocq-teau, *Le coq et l'Arlequin*, Paris, Stock, 1979, str. 113 – 130.

¹⁵ U stvari, kura oslobađanja od opijuma. Videti *Opium* dnevnik oslobađanja, Paris, Stock, 1930.